

Memento mori!

Etnologen Lynn Åkesson vid Lunds universitet är huvudredaktör för artikelsamlingen *Inför döden*⁸ som ger läsaren kunskap om döden ur följande perspektiv: biomedicinskt, etiskt och psykologiskt, kulturhistoriskt, estetiskt samt juridiskt-ekonomiskt. Avsikten är att ge läsaren kännedom om döden och döendet samt att påminna om vår dödlighet. Temasidorna, vilka handlar om allt från genomförda utställningar kring döden till trender och växter på kyrkogårdar, ger bokens layout en lättsam prägel samtidigt som en del av citaten i marginalerna erbjuder humoristiska inslag. Det verkar som om författarna vill visa på att en bok om döden behöver inte vara tung och allvarsam.

I sin artikel som fungerar som inledning till boken diskuterar Åkesson förändringar som skett och sker inom begravningsakten. Enligt henne sker utveckling inom branschen långsamt men säkert. Det är närmast trendskiften och produktutvecklingen som presenteras. Så är hennes

artikel avsedd inte endast som en presentation av vad det idag finns att välja för varor, utan även som en inspirationskälla, som hon kallar det, för människor som planerar en begravning. Önskan om en personlig begravning syns i dödsannonser där man kan se varierande symboler som det traditionella korset har fått ge vika för. Kyrkomusik kan varvas med den avlidnas favoritmusik och de anhöriga vill ofta ha en privat stund med den avlidna innan begravningsgästerna anländer. En plats för att kunna minnas är viktig enligt Åkesson, vare sig det är en kyrkogård eller webben. Till slut säger Åkesson att det är bra för människor att planera sin begravning i förväg eftersom det kan förebygga eventuella konflikter och hjälpa de anhöriga att ordna den sista festen.

Ove Dehlin, professor emeritus i geriatrik, berättar om döden som ett biologiskt faktum. Fokus ligger på åldrandet och vad detta innebär för människokroppen. Även om kroppen åldras rent biologiskt så förblir en del kognitiva förmågor nästan oförändrade. Sådana är till exempel vardaglig kommunikationsförmåga och enkel synuppfattning.

8 Lynn Åkesson (red.) *Inför döden*. Höganäs 2006. (Edition Andersson) 271 s., ill.

Slutligen ger Dehlin två möjliga utvecklingsvägar när det gäller sambandet mellan sjukdom, åldrande och död. I det första fallet ökar användandet av mediciner för behandling av sjukdom. I det andra fallet läggs tyngdpunkt på prevention snarare än på behandling.

Ingrid Ågren Bolmsjö har arbetat som sjukhuspräst och har diskuterat döden med bl.a. patienter som varit svårt sjuka. I sin artikel diskuterar hon hur människor förhåller sig till det som en gång sker oss alla. Rädsla inför döden är en välbekant känsla för de flesta. Ågren Bolmsjö anser att det är bra att tänka på döden och förbereda sig inför den. Att diskutera döden gör den även mindre främmande och på så sätt kanske också mindre skrämmande. I sin artikel ger Ågren Bolmsjö exempel på hur man kan förbereda sig inför döden. Sorgen efter en älskad människa måste bearbetas, menar hon. Till slut räknar hon upp konkreta råd till omgivningen när någon har sorg samt ger en "Bra-att-göra" checklista för den sörjande. Pärbilden med de röda festskorna återfinns i Ågren Bolmsjö's artikel. I samband med den berättar hon om en svårt sjuk kvinna som ville ha ett par nya skor. Skorna kunde enligt författaren undermedvetet fungera som en garanti för livet eller symbolisera den sista vandrigen hon snart skulle påbörja. Pärbilden får inte mig att tänka på döden, utan mer på en fest och jag tror att det kan vara meningen med den. I flera av artiklarna uppmanas ju folk att förbereda sig för och planera sin sista fest.

Nils-Arvid Bringéus har skrivit en hel del om riter. Läsaren hittar här en snabb historisk genomgång av begravnings seder främst i Sverige. Under 1800-talet ägde begravingen rum vid den öppna graven med prästen som utförde ritualen och de närvarande som skottade igen graven för att sedan ta del av söndagens högmässa. Själva jordfästningsritualen har haft en rätt seglivad form: först är det samlingsringning, varpå följer inledande psalm och prästens griftetal. Efter slutpsalmen tas det avsked av den döda antingen i kapellet (kremering) eller vid graven (jordbegravning). Bringéus menar att begraving har förändrats från en offentlig manifestation till en familjeceremoni: det är vanligt att endast de närmaste är närvarande idag. Denna tanke håller jag med om. Då begravingar flyttade in i kyrkan förstärktes liturgin i ritualen och Bringéus ställer frågan om det är frågan om gudstjänst eller avskedshögtid gällande begraving. Han anser att det bör finnas rum för båda. Till sist nämner Bringéus individualiseringen som idag kan ses i begravingar.

Ann-Britt Sörensen har kyrkogården som fokus i sin artikel. Kyrkogårdar är platser för såväl levande som döda och de är ofta välskötta grönområden där promenadurer gärna görs. Ofta är kyrkogårdarna de enda gröna områdena

som finns i trakten. De erbjuder en trivsamt och lugn miljö i kontrast till den hektiska stadsmiljön. Kyrkogårdar inrymmer såväl person- som konsthistoria samt trädgårdsarkitektur. I artikeln berättas även allmänna regler om gravfrid, gravrätt och gravskötsel. I slutet får läsaren även veta något om andra än kristna begravningsätt. Här berättas kort om judiska, ortodoxa, muslimska, Bahá'iska, romska, borgerliga och humanistiska begravingar.

Christer Gustafsson är förbundsdirektör för Sveriges Begravningsbyråers Förbund och står för den juridiskt-ekonomiska aspekten. I artikeln berättar Gustafsson om det praktiska som ska ske när någon dör. Ofta är det första steget att ta kontakt med en begravningsbyrå. Det byråkratiska i samband med dödsfall behandlas rätt utförligt. Genom att ge de olika procedurerna som ska genomgå efter ett dödsfall några raders utrymme var i artikeln, ger Gustafsson en helhetsbild över hur mycket arbete döden lämnar efter sig.

Tillsammans ger de sex artiklarna ett brett perspektiv på döden och begravnings seder. Artiklarna har en vetenskaplig karaktär även om de framställs på ett populärvetenskapligt sätt. Detta sätt att skriva gör boken lätt att närma sig och passar en bred läsarkrets. Den tänkta läsaren kan vara såväl en forskare eller studerande som en person som mist en anhörig och vill veta hur hon eller han kan gå tillväga, eller en person som allmänt är intresserad av döden. Artiklarna verkar förekomma i en relativt slumpmässig ordning, men gemensamt för alla är att de får läsaren att tänka på döden – just det som är syftet med denna bok. Jag tror att författarna tänker sig att döden i vår tid är undangömd och ett samtalsämne människor undviker och att det därför är bra att ta upp döden i diskussion. Själv anser jag att människor är välmedvetna om sin dödlighet och döden är allt annat än undangömd. I media som tv, datorspel och internet får man någon sorts inblick i död och speciellt våldsamt död, och som förut annonseras det offentligt om dödsfall i tidningar.

De rikliga färgillustrationerna, temasideorna och alla korta citat i marginalerna alltgenom verket stärker åsikten om att detta är en populärvetenskaplig bok. Författarna verkar vara insatta i ämnet och läsaren uppmuntras att läsa vidare i hänvisad litteratur. Frågan om en bok om döden verkligen behöver draperas på det sätt som här gjorts kvarstår. På ett sätt anser jag att döden kan framställas "naken", utan drapering. Men å andra sidan får denna bok döden att verka mindre tung än den kanske känns för många.

Lena Lönngren